
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.24+628.1

О. М. Шкінь, здобувач

**ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ
ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ВОДОПОСТАЧАННЯ І ВОДОВІДВЕДЕННЯ В УКРАЇНІ**

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність застосування інноваційних методів реформування комунального господарства, а також визначено важливі напрями модернізації механізму управління системою централізованого водопостачання та водовідведення: удосконалення методики розрахунку тарифу на послуги водопровідно-каналізаційного господарства та алгоритм розроблення схеми оптимізації його роботи.

Ключові слова: комунальне господарство, водопостачання, водовідведення, інновації.

А. М. Шкин, соискатель

**ИННОВАЦИОННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ
ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО ВОДОСНАБЖЕНИЯ И ВОДООТВЕДЕНИЯ В УКРАИНЕ**

Аннотация. В статье обоснована необходимость применения инновационных методов реформирования коммунального хозяйства, а также определены важные направления модернизации механизма управления системой централизованного водоснабжения и водоотвода: усовершенствование методики расчета тарифа на услуги водопроводно-канализационного хозяйства и алгоритм разработки схемы оптимизации его работы.

Ключевые слова: коммунальное хозяйство, водоснабжение, водоотведение, инновации.

O. M. Shkin, seeker of candidate of sciences

**INNOVATIVE TRENDS
OF CENTRAL WATER SUPPLY AND SANITATION (WSS) UPGRADING IN UKRAINE**

Abstract. In the article it is proved the necessity to use municipal economy innovative reformation methods, and it is also determined the important trends how to upgrade the management of WSS system: the upgrading methods of plumbing service economy rate making and algorithm of its work optimization scheme development.

Keywords: municipal economy, water supply, sanitation, innovations.

Актуальність теми дослідження. Перехід усіх регіонів і міст України до сучасних умов господарювання з урахуванням стратегії розвитку держави вимагає прискореного реформування комунального господарства як соціальної складової господарського комплексу, що задовольняє першочергові життєві потреби населення, забезпечує підприємства й організації необхідними комунальними послугами та впливає на розвиток економічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання. Незадовільний економічний стан комунальних підприємств, низький рівень оплати наданих послуг, відсутність інвестицій, невпорядкована система управління та фінансового забезпечення призводять до неефективної роботи підприємств комунального господарства.

Це зумовлює необхідність обґрунтування напрямів реформування комунального господарства з метою створення умов для розвитку та ефективного функціонування комунальних підприємств за рахунок поступового переходу на бездотаційний, самоокупний принцип роботи, поліпшення фінансового стану та забезпечення їх прибутковості, задоволення потреб споживачів у комунальних послугах. Все вищевикладене робить проблему вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування господарства в умовах ринкових відносин особливо актуальною.

Постановка проблеми. Серед галузей комунального господарства виняткове місце займає система централізованого водопостачання і водовідведення, яка виступає базовим елементом не лише господарської діяльності, а й загалом фізичного життя суспільства. Вона є незамінною в побуті, кожній сфері економіки, адже будь-який технологічний процес передбачає використан-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ня водних ресурсів. Сучасний стан системи водозабезпечення та водовідведення зумовлює необхідність дослідження і пошуку напрямів її модернізації на інноваційній основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз проблем формування і розвитку комунального господарства й пошук шляхів підвищення ефективності його функціонування знайшли своє відображення в роботах вітчизняних і зарубіжних учених-економістів Б. І. Адамова, В. Н. Амітана, А. І. Безлюдова, А. Ю. Бережної, Г. В. Висоцької, З. В. Герасимчук, В. В. Дорофійенка, В. П. Дубіщева, Д. М. Жукова, Т. М. Качали, А. А. Лукьянченка, В. О. Онищенко, Г. І. Онищука, Р. І. Орлової, І. Н. Осипенка, В. І. Пили, В. П. Полуянова, В. П. Пустовойта, І. М. Салія, В. А. Студінського, О. С. Чмир, Т. П. Юр'євої та інших. Водночас, незважаючи на всебічний ґрунтовний аналіз проблем комунального господарства, вищенаведені дослідження потребують подальшого поглиблення та доопрацювання з урахуванням сучасних умов господарювання.

Постановка завдання. Метою статті є розвиток теоретичних положень та розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо модернізації комунального сектора економіки та одного з найважливіших його сегментів – системи централізованого водопостачання та водовідведення на засадах впровадження інноваційних методів його реформування.

Виклад основного матеріалу. Аналіз теорії та практики свідчить про те, що житлово-комунальне господарство традиційно розглядають як єдину галузь. Між тим сюди входять дві самостійні підгалузі, що мають свої економічні і технічні особливості: житлове господарство і комунальне господарство.

До основних видів послуг у сфері житлового господарства (житловим послугам) відносять: надання житлової площі (в т. ч. послуги готелів (мотелів); капітальний ремонт житла; технічне обслуговування житла; вивезення сміття; ліфтове господарство. Одиницею статистичного спостереження у сфері житлового господарства є житлово-експлуатаційні організації домоволодіння і окремі будови.

До основних видів послуг у сфері комунального господарства (комунальним послугам) відносять: забезпечення електроенергією; водопостачання; газопостачання; центральне опалювання; каналізація. Одиницею статистичного спостереження є підприємства і служби комунального господарства (водоканали, водопроводи, електростанції та ін.).

Тоді як основні види послуг у сфері житлового господарства за своєю природою мають конкурентний характер, комунальні послуги через виробничі особливості відносяться до сфери локальних природних монополій.

Схематично система житлово-комунального господарства представлена на рис. 1. Відповідно об'єктом дослідження у цій статті є комунальне господарство як підгалузь системи житлово-комунального господарства, а предметом – інноваційні методи реформування система централізованого водопостачання і водовідведення як елемент комунального господарства.

Аналіз літературних джерел засвідчив, що на сучасному етапі відсутня однозначність у розумінні комунального господарства у зв'язку з питаннями трансформації форм власності. Перша група науковців розглядає комунальне господарство як сукупність підприємств, що належать тільки до комунальної власності. Друга група науковців відносить до комунального господарства всю сукупність підприємств різних форм власності, які розміщено на певній території та надають комунальні послуги, тому що власні повноваження органів місцевого самоврядування поширюються на всі господарюючі на його території суб'єкти. З точки зору трансформації комунальної власності та враховуючи особливості взаємодії підприємств з органами місцевого самоврядування у процесі надання комунальних послуг, обґрунтовано, що в сучасних умовах господарювання підприємства комунального господарства перебувають у комунальній власності територіальної громади.

Реформування комунального господарства в сучасних умовах дозволило одержати ряд позитивних результатів у розвитку комунальних підприємств водопостачання та водовідведення, а саме: оновлення нормативної бази, децентралізація тарифоутворення, збільшення повноважень органів місцевого самоврядування і суб'єктів господарювання, поступове впровадження енергозберігаючих технологій. Разом з тим, тенденція до погіршення стану комунального господарства та зниження якості комунальних послуг зберігається. Як незадовільний характеризується стан систем теплопостачання, що спричиняє значні втрати палива, істотне забруднення навколишнього середовища і загалом зниження надійності та якості послуг теплопостачання. Спостерігається технічне відставання систем зв'язку, які характеризуються недостатньою пропускною спроможністю та надійністю зв'язку, низькою якістю та незначним обсягом послуг. Рівень

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

інформатизації українських підприємств порівняно з розвиненими країнами Заходу становить 2-2,5 %. Протягом останніх років технічний стан мереж водопостачання та водовідведення невинно погіршується. Зростає частка старих і аварійних водоводів (від 30,4 % у 2005 р. до 32,3 % у 2010 р.). У зв'язку з негативними тенденціями технічного стану водогінних мереж підвищився рівень втрат та необлікованих витрат води, що в середньому в Україні становить 38,5 % [1].

Вирішити проблеми інфраструктури водопостачання і водовідведення можливо лише шляхом розширення інноваційного процесу та комерціалізації новітніх розробок у цій сфері, що в свою чергу потребує формування ефективного механізму державної підтримки інноваційного підприємництва загалом та у сфері житлово-комунального господарства зокрема. Узагальнення досвіду країн, які є ключовими інноваторами, свідчить про те, що їхнє соціально-економічне зростання здійснюється саме через активізацію інноваційної діяльності підприємств усіх форм власності як основного критерію розвитку суспільства.

Рис. 1. Система житлово-комунального господарства

Розробка державної інноваційної політики повинна базуватися на урахуванні особливостей комунального сектору економіки в умовах розвитку конкурентних відносин в Україні, а саме:

- різноманітність форм власності підприємств, що експлуатують системи комунальної інфраструктури. Законодавство України не обмежує можливість надання комунальних послуг залежно від форм власності комунальних підприємств;
- обмеженість прав власності відносно основних засобів. Основні інженерні комунікації знаходяться в комунальній або загальнодержавній власності, і для них форма власності не може бути змінена;
- доходи, що контролюються державою (через систему ціноутворення і нормування споживання послуг). Право встановлення цін на послуги, що надаються, а також норм споживання комунальних послуг належить органам державної влади;
- несумісність функціональної та адміністративної підпорядкованості. Незалежно від форм власності підприємства функціонально підпорядковані відповідним галузевим органам;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- практично нееластичний попит на послуги, що надаються. Технічна побудова інженерних комунікацій при відсутності в більшості випадків відповідних приладів обліку робить попит на послуги підприємств комунального господарства практично незалежним від діючої системи цін і тарифів;

- монополістичний характер ринку комунальних послуг. З точки зору сучасного розвитку виробництва, ринок комунальних послуг характеризується як природна монополія, а тому розвиток конкурентних відносин на даному ринку має певні складнощі і свої особливості.

Міністр регіонального розвитку, будівництва і ЖКГ України Анатолій Близнюк заявив, що житлово-комунальне господарство України потребує двох видів інновацій. В першу чергу, це технологічні інновації, коли за рахунок застосування сучасних технологій досягається висока якість послуг при мінімально можливій собівартості. «Ми активно використовуємо світовий технологічний потенціал. Але у нас, на жаль, не завжди вистачає на це грошей», – нарік міністр. А тому другим видом необхідних для України інновацій він рахує приплив в галузь інвестицій [2].

За розрахунками, сьогодні інвестиційна потреба сфери життєзабезпечення складає більше 40 млрд. грн. на один регіон, і бюджетне фінансування усіх рівнів ніколи не зможе забезпечити цю потребу. Як свідчать дані табл. 1, частка коштів у загальному обсязі фінансування інновацій в Україні у 2010 р. склала 4 775,2 млн. грн., або 1,08 % від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності.

Таблиця 1

	Загальна сума витрат	Джерела фінансування інноваційної діяльності			
		У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
		млн. грн.			
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9

Примітка. За даними Державної служби статистики України

Тому потрібні інновації в системі управління і державного регулювання галузі з метою створення ринкових умов для ефективного залучення усіх можливих форм фінансування в житлово-комунальне господарство.

Перш за все, йдеться про удосконалення порядку регулювання тарифів на житлово-комунальні послуги. Аналіз рівнів відшкодування тарифом для населення фактичної собівартості послуг централізованого водопостачання та водовідведення свідчить про недосконалість сучасної тарифної політики. Тариф, розрахований за існуючою методикою, не відшкодовує повної собівартості послуг централізованого водопостачання та водовідведення, що не дозволяє забезпечити ефективність господарювання в ринкових умовах. Це вимагає розробки методичного підходу щодо розрахунку тарифу, який повинен бути спрямований на забезпечення беззбиткового функціонування підприємств водопровідно-каналізаційного господарства.

У контексті зазначеного заслуговує на увагу методика розрахунку двокомпонентного тарифу на послуги централізованого водопостачання та водовідведення, яка базується на оплаті послуг двома компонентами: один компонент тарифу – постійний, не залежить від об'єму спожитої води, а другий – змінний. Постійна частина (абонентська плата) – плата за доступ до мереж, яка має розраховуватися на підставі постійних витрат підприємства, тобто фінансових потреб на підтримку потужностей у задовільному стані. Змінна частина (плата за одиницю спожитих послуг) – плата за фактичне споживання води, котра розраховується на підставі суми змінних витрат підприємства, тобто витрат, які залежать від обсягу послуг, що пропонуються [3, с. 8]. При застосуванні цієї методики часткове збільшення оплати послуг централізованого водопостачання та водовідведення спостерігається тільки в абонентів, у приміщенні яких мешкає одна людина.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

на. При збільшенні кількості мешканців оплата послуг за двокомпонентним тарифом зменшується тим більше, чим більше членів родини.

До інновацій в системі управління і державного регулювання галузі слід віднести запровадження схем оптимізації роботи централізованого водопостачання і водовідведення, при розробленні якої визначаються оптимальний варіант розв'язання проблеми, строки виконання в цілому та реалізації її окремих завдань і заходів. Реалізація схем оптимізації сприятиме комплексному вирішенню проблем у системі водопостачання та водовідведення, а саме: надійному забезпеченню роботи системи та окремих її елементів, ефективному використанню матеріальних і енергетичних ресурсів у сфері водопровідно-каналізаційного господарства, збереженню здоров'я населення, захисту навколишнього природного середовища від негативного впливу неочищених та недостатньо очищених стічних вод.

Розробка схеми оптимізації повинна включати такі основні етапи: збір вихідних даних; гідравлічний розрахунок системи розподілення питної води; аналіз ефективності, надійності і економічності робочих вузлів системи; виявлення основних недоліків системи; розробка рекомендацій щодо усунення недоліків, підвищення якості води, надійності водопостачання, поліпшення якості послуг з водовідведення, збільшення ефективності очищення стічних вод, забезпечення раціонального використання матеріальних і енергетичних ресурсів; ранжування заходів за їх важливістю і часом реалізації; оцінка вартості виконання заходів; визначення індикаторних показників досягнення основної мети схеми оптимізації; розробка фінансової моделі забезпечення реалізації заходів, передбачених схемою оптимізації.

Висновок. Узагальнення розробок науковців з обраної для написання статті проблематики дало змогу зробити висновок про те, що базові положення економічної науки, які широко апробовані в різних галузях економіки, не можуть бути перенесені на об'єкти водопровідно-каналізаційного господарства без суттєвих коригувань, оскільки ця сфера потребує свого інструментарію вирішення актуальних завдань. Це стосується економічного аналізу й фінансового менеджменту, регіональної цінової політики, розробки інвестиційно-інноваційних моделей розвитку, поєднання економічних і організаційних механізмів.

Реалізація інвестиційно-інноваційної моделі розвитку системи централізованого водопостачання та водовідведення вимагає, перш за все, технологічних інновацій, що в свою чергу обумовлює необхідність впровадження інноваційних методів управління галузі з метою створення ринкових умов для ефективного залучення усіх можливих форм фінансування в житлово-комунальне господарство. Перш за все, йдеться про необхідність удосконалення методики розрахунку тарифу на послуги централізованого водопостачання та водовідведення для забезпечення беззбиткового функціонування підприємств водопровідно-каналізаційного господарства. Комплексному вирішенню проблем у сфері комунального господарства сприятиме розроблення та використання схем оптимізації роботи централізованого водопостачання і водовідведення.

Література

1. Про розбудову і модернізацію інфраструктурних систем економіки і життєдіяльності: засідання Ради національної безпеки і оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rainbow.gov.ua>
2. В Минрегионстрое знают, какие инновации нужны Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kommunal.org.ua/?action=view&newsid=5788>
3. Шаповал Л. П. Формування комунального господарства міста в сучасних умовах господарювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Л. П. Шаповал. – Полтава, 2007. – 23 с.

Bibliography

1. Pro rozbudovu i modernizatsiiu infrastrukturykh system ekonomiky i zhyttiedialnosti: zasidannia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.rainbow.gov.ua>
2. V Minregionstroye znayut, kakiye innovatsii nuzhny Ukraine [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://kommunal.org.ua/?action=view&newsid=5788>
3. Shapoval L. P. Formuvannia komunalnoho hospodarstva mista v suchasnykh umovakh hospodariuvannia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk : spets. 08.00.05 «Rozvytok produktyvnykh syl i rehionalna ekonomika» / L. P. Shapoval. – Poltava, 2007. – 23 s.

Надійшла 03.02.2012